

Damir Barbarić:

SKLADBA SVIJETA Platonov *Timej*

Tekst izvornika s hrvatskim prijevodom, uvodom te filološkim i filozofskim komentarom.

Matica hrvatska, Zagreb 2017.

Profesor Damir Barbarić, dopredsjednika Matice hrvatske, prove je nekoliko decenija svog života proučavajući antičku filozofiju i djela osnivača filozofske Akademije – Platona. Barbarić je preveo jedno od njegovih najpoznatijih djela "Timej", a koje se tiskano u nakladi Matice hrvatske. Uz hrvatski, knjiga sadržava tekst na starogrčkom jeziku i filološka pojašnjenja pojedinih pojmova.

Gotovo da nema pitanja, do današnjeg dana, o kojem Platon u svojim spisima nije govorio. Dobro to zna prof. Damir Barbarić iz zagrebačkog Instituta za filozofiju, koji, kaže, njegove radove proučava gotovo cijeli život. Više od 20 godina radio je na prijevodu jednog od Platonovih najvažnijih djela - Timeju. Prvom hrvatskom izdanju.

Krajnje čudnovata, gotovo bi se reklo kao jednokratna u cjelokup-

noj našoj zapadnoj povijesti sin-teza kozmologije, etike, teologije, ontologije, prirodne znanosti čak i estetike na svoj način. Jedna krajnje neobična forma u kojoj je cjelina tada dostupnih znanstvenih spoznaja ugrađena u još obuhvat-niju cjelinu jednog čudnog, ne-običnog logički vođenog nita, objašnjava profesor Barbarić.

Dugo je Timej bio središnji Platonov ili općenito filozofski spis. Knjiga iz koje su se crpile spoznaje o prirodi i nastanku svijeta. Platonov dijalog *Timej (Timaios)* ima iznimno značenje ne samo kao monument Platonove filozofije nego i za razvitak filozofske misli. *Timej* nije samo filozofsko djelo u kojem je ideja svijeta kao kozmosa postavljena na središnji način, nego i prvo takovo filozofsko djelo koje je odredilo čovjekovu iznimnost, čovjekovu izvrsnost kao skladbu svijeta. Taj Platonov model postala je dominantna an-

tropološka teza sve do modernog doba.

Davno prije nego što smo počeli govoriti o božanskom stvaranju svijeta u okviru kršćanskog svjetonazora Platon već govori o Bogu koji kao obrtnik ili rukotvorac, tvorac oblikuje cjelinu svijeta iz prethodnog postojećeg kaosa koji u potpuno nedokučivom i neuhvatljivom nemiru gibanja prethodi cjelini svijeta, kaže Barbarić.

Mnogo je filozofa i znanstvenika u povijesti koji su bili inspirirani Platonovim dijalogom i onime što govori.

Da i ne spominjemo ove ljude sa početka 20. st., dakle, velike fizičare koji su također bili inspirirani time, a mogli bismo reći da i današnji znanstvenici, pogotovo kozmolozi, koji danas imaju daleko više spoznaja nego smo imali prije 100 ili 2000 godina

govore o postanku svijeta. Govore o tome kako je postao, iz čega je nastao a o svemu tome Platon govori u Timeju. Znanstvena otkrića zakonitosti mikro- i makrokozmos nam danas pružaju sliku svijeta kakvu Platon i generacije njegovi sljedbenici nisu mogli ni zamisliti. No matematička preciznost i geometrija tih empiričkih promatranja bila je već u antici preduvjet racionalne spoznaje. A teleološki odgovor, na koji ni današnja znanost nema bolji ili zadovoljavajući odgovor, ostaje Platonov princip *Dobrote* kao zadnje svrhe skladbe svijeta.¹

Timej ili *O metafizici* je Platonov dijalog koji govori o stvaranju svijeta od strane demijurga, boga stvoritelja.

Kako i sama riječ govori „demiurg“ je ponajprije rukotvorac, koji doduše nešto zgotovljava, ali za razliku od riječi teološke nauke o stvaranju, on ne stvara iz ničega. Božanski rukotvorac zgotovljava stvari prema uzoru ideja. Uzor ili ideje prema kojima se ravna „demiurgovo“ djelovanje odgovara Platonu poznatoj matematičar pitagorjske astronomije. Demijurg oblikuje svjetsku dušu, ali što je sa ovom dušom po sebi? Ona nije niti princip života niti znanje, već izvor periodičkog, pravilnog kretanja koje uvijek ostaje isto i čija se bit može izraziti brojevima i njihovim odnosima, slično putanji zvijezda i planeta.

Platonov bog je demijurg (δημιουργός *dēmio(u)rgós*), tj. stvoritelj svijeta. Platon u dijalogu

¹ Njegovo etičko učenje je povezano s učenjem o idealnoj državi, koje je iznio u dijalogu *Država*. Idealna država se zasniva na ostvarenju ideje pravednosti: u njoj svaki pripadnik staleža radi posao za koji je sposoban. Po Platonu etički ideal je postići vrlinu, koja se zasniva na znanju. To je težnja k ideji dobra kao vrhunskoj vrijednosti. Dobra ideja se ne može ostvariti samo u pojedincu nego istovremeno u zajednici, odnosno u državi.

Timej piše kako sve što postoji ima nužno neki uzrok kao pretpostavku, jer bez uzroka ništa ne može nastati. Demijurg je stvorio svaku stvar i to tako da se služio uzorom, idejom, dakle onim što je uvijek jednako, pa zbog toga takvo stvaranje mora, kao nešto najbolje, uspjeti. Demijurg je, dakle, svijet stvorio prema ideji najsavršenijeg bića koje sva bića u sebi sadrži.

Dijalog Timej opisuje svijet koji zahtijeva određenu nauku o čovjeku, odnosno potvrđuje međusobnu ovisnost svijeta i zadaće koja pada u dio čovjeku.

Platon opisuje nastanak, razvitak i dovršenje svijeta sve do pojave čovjeka, čime uvodi kozmološko-antropološku narav idealnog društva ili države (*politeia*). Platon postavlja pitanje kako svijet prirode mora biti uređen da bi se u njemu kao u svojem naravnom elementu stvorila idealna država (društvo) i daje odgovor: „Kažimo dakle da je naš govor o svemiru (*tou pantos*) sad već došao do konca (*telos*: cilja). Jer uzimajući u obzir smrtna i besmrtna živa bića i ispunivši se njima, ovaj svijet ovdje (*hode ho kosmos*) tako je, vidljivo živo biće koje obuhvaća vidljiva živa bića, postao slikom (*eikon*) onog umnog, bog osjetilni (*theos aisthetos*), najveći, najbolji, najljepši i najsavršeniji, koji je jedno nebo, ovo ovdje (*heis ouranos hode*) jednorodeno“ (92 c7-d3).

Svijet/kozmos, za kojeg se kao uređenu cjelinu pretpostavlja da je lijep i dobar, identificiran je s nebom (*ouranos*). Cjelokupna priroda (narav svih stvari) nasljeđuje sada status neba. „Dakle, da bi ovo tu bilo po jednostini (*monosis*) slično savršenom živom biću, radi toga sačinitelj nije učinio ni dva ni beskonačno svjetova, nego jedno je postalo i dalje će biti ovo jednorodeno (*monogenes*) nebo“ (31 b 3–4).

Na taj način Platon ukazuje na odnos između kozmološkog i antropološkog, između života čovjeka i života kozmosa. Tu čovjek nije taj koji jamči poredak svijeta, nego je nasljedovanje prethodno postojećeg poretka n ljudskih, „fizičkih“ realnosti ono koje pomaže čovjeku postići punoću svojeg čovjštva. A dobar savjet koji možemo polučiti je da se mudrost (*sophia*) sastoji u oponašanju lijepog (*kósmos*).

Knjiga prof. Barbarića *Skladba svijeta* Platonov Timej je dvojezična, uz prijevod na hrvatski ponuđen je i izvorni grčki tekst te filološki komentari i tumačenja pojedinih pojmova.

Profesor Damir Barbarić jedan je od naših najspremnijih i zacijelo najboljih istraživača filozofske predaje, napose grčke antičke filozofije. Taj je svoj status potvrdio i učestalim objavljivanjem u inozemstvu, kod afirmiranih izdavača i u poznatim publikacijama.²

U cjelini gledano, Barbarićeva *Skladba svijeta* nije još jedan znanstveni rad iz povijesti filozofije, nego knjiga koja izuzetno doprinosi hrvatskoj filozofiji.

Skladba svijeta vrlo jasan i nadasve temeljit prijevod, čija kvaliteta nadilazi i mnoga druga prevođenja u svjetskim jezicima.

Filološki i filozofski komentari u knjizi su zasnovani na izvornoj i bogatoj sekundarnoj literaturi što znatno produbljuju razumijevanje teksta. Uvod u prijevod svjedoči najvišim filozofskim ambicijama i donosi studiju koja će osposobiti i manje upućenog čitatelja na susret s Timejom. Ovo djelo profesora Barbarića je dobar putokaz u izvornu filozofsku uznesenost. A zahvalni čitatelj prepoznat će kako se mudrost (*sophia*) sastoji u oponašanju lijepog (*kósmos*).

Ivica Košak

² Usp. Kratki životopis profesora Barbarića na str. 16